

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра теорії та методики початкової освіти

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

підготовки бакалавра
галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальність 013 Початкова освіта
освітньо-професійна програма Початкова освіта

Силабус ОК «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ» підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 013 Початкова освіта, освітньо-професійна програма Початкова освіта

Розробник: Рославець Р.М, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, кандидат педагогічних наук, доцент

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

Вітюк В. В.

Силабус освітнього компонента затверджена на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти

Протокол № 2 від 29 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри:

Пріма Р.М.

I. ОПИС ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма здобуття освіти	01 Освіта / Педагогіка 013 Початкова освіта Початкова освіта Перший (бакалаврський) рівеньвищої освіти	Нормативний
Кількість годин/кредитів: 90/3		Рік навчання – 3
		Семестр – 6
		Лекції – 22 год
ІНДЗ: є		Практичні (семінарські) – 30 год Лабораторні – Індивідуальні –
		Самостійна робота – 32 год
		Консультації – 6 год
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання: українська		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я та по батькові: Рославець Руслана Миколаївна

Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук

Вчене звання: доцент

Посада: доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Контактна інформація (0503784270, roslavecj@gmail.com)

Дні занять (посилання на електронний розклад: <https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація ОК

Освітній компонент (ОК) «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» належить до циклу дисциплін професійної підготовки, що формують профіль майбутнього вчителя Нової української школи з теорії, практики та методики громадянської та історичної освітньої галузі. Навчальний контент ОК визначає компетентності, яких має набути здобувач вищої освіти відповідно до вимог освітньо-професійної програми Початкова освіта та професійного стандарту вчителя початкової школи.

Методологічною основою освітнього компонента є Державний стандарт початкової освіти (2018 р.), проєкт Державного стандарту початкової освіти (2025 р.), Концепція Нової української школи (2018 р.), Закон України «Про освіту» (2017 р. зі змінами 21.08.2025 р.), Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р. зі змінами 21.08.2025 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2017 р. зі змінами 21.08.2025 р.), Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024 р.). \

Освітній компонент є інтегрованим, оскільки поєднує в собі підготовку здобувачів освіти до викладання в початковій школі трьох освітніх галузей: природничої освітньої галузі, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної за такими наскрізними освітніми лініями: *екологічна безпека і сталий розвиток* (підсилює

формування у молодших школярів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості: збереження, захист довкілля усвідомлення сталого розвитку готовність брати участь у вирішенні питань навколишнього середовища та розвитку суспільства), *громадянська відповідальність* (покликана забезпечити: розвиток соціальної й громадянської компетентностей розкрити суть поняття «відповідальний громадянин» і визначити вектори його діяльності), *здоров'я і безпека* (формування молодшого школяра, який: є духовно/емоційно/соціально/фізично повноцінним громадянином дотримується здорового способу життя активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища) та *підприємливість і фінансова грамотність* (навчання молоді: раціонально використовувати кошти планувати витрати заощаджувати реалізовувати лідерські ініціативи успішно діяти в технологічно швидкозмінному середовищі). Окреслені наскрізні лінії є засобом інтегрування навчального змісту корелюються з окремими ключовими компетентностями сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій здобувача початкової освіти.

Предметом вивчення освітнього компонента «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» є процес навчання дисциплінам природничого циклу у початкових класах, який включає зміст, форми, завдання, методи та організацію навчання, що здійснюється в певних історичних умовах і складається з діяльностей вчителів (викладання) та молодших школярів (навчання).

У процесі вивчення освітнього компонента здобувачі освіти отримують знання про сучасні наукові соціальні концепції, концепції громадянської освіти; шляхи впровадження новітніх соціальних технологій в освітній процес початкової школи. Здобувачі вищої освіти ознайомлюються із сутністю і видами соціальних та громадянських педагогічних технологій; основними положеннями, що визначають зміст, організаційні форми та методи організації освітнього процесу відповідно до загальних законів Нової української школи; методами та засоби формування громадянської та історичної компетентності тощо.

Освітній компонент «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» розкриває основні вимоги до викладання в початковій школі освітнього процесу як цілісного й системного процесу, його структуру, мету і завдання, закономірності, зміст, методи, форми, засоби, умови формування компетентного учителя за спеціальністю 013 «Початкова освіта», відповідно до ОПІ підготовки фахівця, затвердженої Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Програма ОК розроблена з урахуванням аксіологічного, інноваційного, інтегрованого, синергетичного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів до підготовки майбутнього учителя початкової школи Нової української школи.

2.Пререквізити

ОК базується на знаннях, навичках й уміннях, котрі засвоєнні під час опрацювання завдань ОК: «Педагогіка загальна», «Теорія і методика виховання в початковій школі», «Психологія загальна», «Психологія педагогічна та дитяча», «Методика навчання природничої освітньої галузі», проходження здобувачами освіти різних видів практики та ін.

Постреквізити

Знання, навички й уміння, котрі отримує здобувач вищої освіти в ході засвоєння ОК, стануть необхідною основою для вивчення таких ОК, як «Сучасний урок інтегрованого навчання в початковій школі засобами інформаційних технологій», інших фахових методик початкової освіти, результативного написання курсової роботи з фахових методик початкової освіти, успішного складання атестаційного іспиту.

3. Мета і завдання освітнього компонента полягають у формуванні в здобувачів вищої освіти предметно-методичної компетентності з викладання в початковій школі громадянської та історичної освітньої галузі; виховання в майбутніх фахівців власної ідентичності та готовності до змін шляхом осмислення зв'язків між минулим і сучасним

життям, активної суспільної та громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свободи людини, толерантного ставлення до оточуючих, набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів.

Оскільки освітній компонент передбачає професійну підготовку здобувачів освіти за трьома освітніми галузями (природничу, соціальну та здоров'язбережувальну, історичну та громадянську, то її вивчення включає теоретичний та практичний інтегровані блоки.

4. Результати навчання (компетентності)

Програмні компетентності	
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії.
Загальні компетентності	<p style="text-align: center;">Загальні компетентності, визначені Стандартом вищої освіти</p> <p>ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК-3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.</p> <p>ЗК-4. Здатність працювати в команді.</p> <p>ЗК-5. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.</p> <p>ЗК-6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК-7. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.</p> <p>ЗК-8. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</p> <p style="text-align: center;"><i>Загальні компетентності, визначені ЗВО</i></p> <p>ЗК-9. Здатність використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового й безпечного способу життя, готовність до здоров'язбережувальної діяльності в освітньому закладі та створення психолого-педагогічних умов для психосоціальної підтримки розвитку та навчання дітей в умовах надзвичайних ситуацій на основі усвідомлення цінності життя та здоров'я учасників освітнього процесу.</p> <p>ЗК-10. Здатність безпечно та ефективно застосовувати інформаційно-комунікаційні технології в майбутній професійній діяльності, зокрема в умовах дистанційного навчання, в особистісному розвитку та життєвих ситуаціях.</p>
Спеціальні (фахові) компетентності	<p style="text-align: center;">Загальні компетентності, визначені Стандартом вищої освіти</p> <p>СК-1. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.</p> <p>СК-2. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності.</p> <p>СК-3. Здатність до інтеграції та реалізації предметних знань як основи змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та</p>

	<p>історичної, мистецької, фізкультурної.</p> <p>СК-4. Здатність управляти власними емоційними станами, налагоджувати конструктивну та екологічну взаємодію з учасниками освітнього процесу, формувати мотивацію здобувачів початкової освіти до навчання та організовувати їхню пізнавальну діяльність</p> <p>СК-6. Здатність до організації освітнього процесу в початковій школі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, розвитку в них критичного мислення та формування ціннісних орієнтацій.</p> <p>СК-7. Здатність до моделювання змісту відповідно до очікуваних результатів навчання добору оптимальних форм, методів, технологій та засобів формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у процесі вивчення освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької фізкультурної.</p> <p>СК-9. Здатність до різних видів оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти на засадах компетентнісного підходу.</p> <p>СК-12. Здатність доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід та аргументувати їх на засадах партнерської взаємодії в умовах початкової школи.</p> <p style="text-align: center;">Спеціальні (фахові) компетентності, визначені ЗВО</p> <p>СК-13. Здатність забезпечувати освітній процес, використовуючи педагогічний досвід учителів початкових класів Волинської області, та запроваджуючи інноваційні підходи та технології навчання освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти.</p> <p>СК-14. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності, визначати індивідуальні професійні потреби, умови та ресурси для безперервного професійного розвитку впродовж життя.</p>
--	--

Програмні результати навчання	
ПРН-01	Організовувати монологічну, діалогічну та полілогічну форми спілкування з молодшими школярами, іншими учасниками освітнього процесу, представниками громади, поважаючи права людини та суспільні цінності; формувати судження, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти.
ПРН-02	Управляти складною професійною діяльністю та проєктами в умовах початкової школи, виробляти та ухвалювати рішення в непередбачуваних робочих та навчальних контекстах.
ПРН-03	Критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі.
ПРН-04	Спілкуватися із професійних питань засобами державної та іноземної мов в усній та письмовій формах, застосовувати в освітньому процесі прийоми збагачення усного й писемного мовлення молодших школярів.
ПРН-05	Організовувати освітній процес із використанням цифрових технологій та технологій дистанційного навчання молодших школярів, розвивати в учнів навички безпечного використання цифрових технологій та сервісів.

ПРН-06	Інтегрувати та використовувати академічні предметні знання як основу змісту освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти (мовно-літературної, математичної, природничої, технологічної, інформатичної, соціальної і здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької, фізкультурної) та трансформувати їх у різні форми.
ПРН-07	Планувати й здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей молодших школярів, забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання.
ПРН-08	Організовувати конструктивну та партнерську взаємодію з учасниками освітнього процесу початкової школи, використовувати практики самозбереження психічного здоров'я, усвідомленого емоційного реагування.
ПРН-09	Планувати та організовувати освітній процес у початковій школі, позаурочні й позашкільні заняття та заходи, використовуючи різні організаційні форми навчання та типи занять, із дотриманням принципу науковості та вимог нормативних документів початкової школи.
ПРН-10	Використовувати в освітній практиці різні прийоми формульованого, поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти, прийоми диференційованого оцінювання дітей з особливими освітніми потребами.
ПРН-11	Збирати, інтерпретувати та застосовувати дані у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності.
ПРН-12	Застосовувати методи та прийоми навчання, інновації, міжпредметні зв'язки та інтегрувати зміст різних освітніх галузей в стандартних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності в початковій школі, оцінювати результативність їх застосування.
ПРН-13	Організовувати освітній простір з дотриманням принципів універсального дизайну, безпечно, проєктувати навчальні осередки у класі спільно з молодшими школярами з урахуванням їхніх вікових особливостей, інтересів і потреб, забезпечувати дотримання вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни, створювати психологічно комфортні умови освітнього процесу.
ПРН-18	Здійснювати проєктування цілісного освітнього процесу в початковій школі, створювати сприятливі умови для виховання базових духовних цінностей, соціально-значущих якостей особистості, розвитку soft skills в усіх учасників освітнього процесу, застосовуючи традиційні та інноваційні підходи до навчання, сучасний педагогічний досвід, освітні практики відповідно до Концепції НУШ та викликів сьогодення.
ПРН-19	Укладати особистісну траєкторію безперервного професійного розвитку майбутнього вчителя початкових класів та впроваджувати її для успішної самореалізації, самовдосконалення та кар'єрного зростання як педагога Нової української школи.

Soft skills:

- комунікативні уміння й навички – готовність до вільної комунікації з учасниками освітнього процесу, вміння аргументувати, переконувати та захищати власні думки й переконання;
- аналітичне та критичне мислення – вміння/здатність знаходити і структурувати матеріал, встановлювати взаємозв'язки між окремими елементами, визначати головну та другорядну інформацію;
- когнітивна гнучкість – здатність швидко адаптуватися до змін, успішно

вирішувати нові виклики, проблеми;

– емоційний інтелект – ментальні здібності, які беруть участь в усвідомленні і розумінні власних емоцій, емоцій навколишніх (дітей, батьків, колег) та вміння керувати емоціями;

– креативність, оригінальність та ініціативність – здатність генерувати інноваційні ідеї, знаходити оригінальні творчі рішення, вміння вільно мислити;

– вміння працювати в команді – налагоджувати ефективну співпрацю в групі, мікрогрупі для досягнення спільної мети;

– лідерські якості – сукупність умінь, навичок, рис характеру, визнання високих результатів у діяльності, що забезпечують успіх.

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Прак	Сам. роб	Конс.	*Методи навчання	**Форми, методи оцінювання/ Бали
Змістовий модуль 1. Психолого-педагогічні основи побудови методичної системи навчання громадянської та історичної галузі							
Тема 1. Теоретичні основи методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі. Загальноосвітні та виховні завдання	8	2	2	4		РП, ЕБ, РНМД	УІО – 4 б. ПФО – 4 б.
Тема 2. Формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до викладання громадянської та історичної освітньої галузі. Формування економічного, патріотичного, розумового та морального виховання.	12	4	4	4		РП, ЕБ, ПС, РНМД, РП/К	УІО – 4 б. ПФО – 4 б.
Тема 3. Методологічні основи навчання громадянської та історичної освітньої галузі	8	2	4	2		РП, ЕБ, РНМД, РП/К	УІО – 4 б. Т – 4 б.
Тема 4. Особливості організації освітнього середовища в контексті вивчення громадянської та історичної освітньої галузі в початкових класах.	10	2	4	2	2	ПС, РП, ЕБ, РНМД	УІО – 4 б. ПІО – 4 б.
Модульна контрольна робота 1							15
Разом за модулем 1	38	10	14	12	2		326
Змістовий модуль 2. Формування громадянської та історичної компетентностей							

молодших школярів.							
Тема 5. Технології навчання громадянської та історичної освітньої галузі.	8	2	2	4		РП, Б, МДН,МЕН	УФО – 4б. УІО – 4 б.
Тема 6. Медіаосвітні технології навчання як засоби формування громадянської та інших компетентностей молодших школярів	8	2	2	4		РП, ЕБ, РНМД,РП/К, СП	УФО – 4 б. УІО – 4 б.
Тема 7. Технологія створення портфоліо з курсу «Я досліджую світ».	10	2	4	4		ПС, РП, ЕБ, РНМД,РП/К, КМ, ПР	УІО – 4 б. РК – 4 б.
Тема 8. Форми організації навчання громадянської та історичної освітньої галузі	10	2	4	4		РП, ЕБ, СП	УФО – 4б. УІО – 2б. МППВПР/ЗД – 1 б.
Тема 9. Особливості організації та проведення інтегрованих занять в контексті вивчення громадянської та історичної освітньої галузі	8	2	2	2	2	ПС, ПІ, ІЛ, ДМ, СП, ТВПР,	УФО – 1 б. УІО – 1 б. МППВПР/ЗД – 1 б.
Тема 10. Аналіз науково-методичної літератури щодо реалізації громадянської та історичної освітньої галузі	8	2	2	2	2	ПС, ПІ, ІЛ, ДМ, СП, ТВПР,	УФО – 2 б. УІО – 2 б.
Модульна контрольна робота 2							15
Разом за модулем 2	52	12	16	20	4	30	38б.
Всього годин / Балів	90	22	30	32	6	60	екзамен

Види підсумкових робіт (за потреби, на розсуд викладача, кафедри)	Бал
Модульна контрольна робота МКР – 30 балів)	30
ІНДЗ	—
Інше (вказати)	

* **Методи навчання**
Традиційні

за джерелом знань: словесні: РП – розповідь, ПС – пояснення, Б – бесіда (ЕБ – евристична, РБ – репродуктивна, ВБ – вступна, ПтБ – поточна, ПдБ – підсумкова), І – інструктаж (ВІ – вступний, ПтІ – поточний, ПдІ – підсумковий), РП/К – робота з підручником/книгою, РІД – робота з інтернет-джерелами, РНМД – робота з навчально-методичними й науково-інформаційними джерелами);

наочні: ІЛ – ілюстрування, ДМ – демонстрування, СП – спостереження, РІВ – робота з інструментами візуалізації (таблицями, схемами, інтелект-картами, інфографікою, картами часу і т. ін.);

практичні: РЗ/К – розв’язування задач/кейсів, ВПР – вправи, завдання (РВПР – репродуктивні, ПВПР – продуктивні, КВПР – конструктивні, ТЗД – творчі), ДР – дослідні роботи, НДЗД – науково-дослідні завдання, ЗВ – звіти;

за характером пізнавальної діяльності студентів: ПІ – пояснювально-ілюстративні, РП – репродуктивні, ПВНМ – проблемний виклад навчального матеріалу, ЧП – частково-пошукові, ДС – дослідницькі.

Інноваційні: ДС – дискусія, ДБ – дебати, ПФ – портфоліо, МД – моделювання, МШ – мозковий штурм, НВ – навчаючи-вчуся, КМ – кейс-метод, ПР – проєкт, КВ – вебквест, квест, КБ – кубування за Б. Блумом, ДЩ – двосторонній щоденник, АЕ – аналітичне есе, МДН – методи дистанційного навчання, МЕН – методи електронного навчання, ММН – методи мобільного навчання, МЗН – методи змішаного навчання, МКН – методи кооперативного навчання.

**** Форми оцінювання:** усна (У), письмова (П).

***** Методи оцінювання:** УІО/ПІО – усне/письмове індивідуальне опитування, УФО/ПФО – усне/письмове фронтальне опитування, Т – тестування, МКР – модульна контрольна робота, МПК – метод програмованого контролю, МППВПР/ЗД – метод практичної перевірки вправ/завдань, МСК – метод самоконтролю, МСО – метод самооцінки.

6.Завдання для самостійного опрацювання

Назва змістових модулів і тем	Питання для самостійного опрацювання	К-сть годин
Змістовий модуль 1 Психолого-педагогічні основи побудови методичної системи навчання громадянської та історичної галузі		
Тема 1. Теоретичні основи методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі. Загальноосвітні та виховні завдання	1. У чому полягає різниця між «історією як наукою» та «історією як навчальним предметом» у контексті методики? 2. Які суміжні науки (крім педагогіки та історії) найбільше впливають на зміст громадянської освіти сьогодні? 3. Які методи навчання є найефективнішими для реалізації компетентнісного підходу в громадянській та історичній галузі? 4. Як забезпечити «наступність» між початковою та середньою школою у викладанні цієї галузі?	4
Тема 2. Формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до викладання громадянської та історичної освітньої галузі. Формування економічного, патріотичного,	1. Економічне виховання у системі галузі: Яку роль відіграє формування базової економічної грамотності молодших школярів у контексті їхньої майбутньої громадянської відповідальності? 2. Взаємозв'язок розумового та ціннісного розвитку: Як розвиток критичного мислення (розумове виховання) під час аналізу історичних подій допомагає школярам формувати власну моральну позицію та ставлення до минулого?	4

розумового та морального виховання	3. Взаємозв'язок патріотичного та морального виховання: Яким чином через ознайомлення молодших школярів з історією свого краю та державними символами вчитель закладає фундамент для розвитку їх моральних якостей та національної свідомості? 4. Економічне виховання як аспект соціалізації: Які методи викладання допомагають вчителю сформуванню у дитини первинне розуміння економічних цінностей (праця, ресурси, ощадливість) у контексті її громадянських обов'язків?	
Тема 3. Методологічні основи навчання громадянської та історичної освітньої галузі	1. Наукові засади побудови курсу: Яким чином методологічні засади науковості, історизму та багатоперспективності забезпечують об'єктивність викладання громадянських та історичних знань і допомагають уникати однобічного чи ідеологізованого трактування фактів? Як саме багато перспективність захищає школярів від сприйняття лише однієї (ідеологічно вигідної) точки зору на історію? 2. Поясніть різницю між принципом науковості та принципом історизму. Чому вони важливі одночасно?	2
Тема 4. Особливості організації освітнього середовища в контексті вивчення громадянської та історичної освітньої галузі в початкових класах.	1. Через які форми позакласної роботи дитина отримує перший досвід громадянської активності? 2. Як використання QR-кодів у класному просторі розширює можливості вивчення історії? Навіщо вчителю вчити дітей «читати» простір як історичний текст	2
Разом за змістовим модулем 1		12
Змістовний модуль 2. Формування громадянської та історичної компетентностей молодших школярів		
Тема 5. Технології навчання громадянської та історичної освітньої галузі.	1. У чому полягає головна відмінність між «дослідницьким проектом» (наприклад, історія свого роду) та «соціальним проектом» (допомога громаді) у контексті результатів навчання?)? 2. Що саме являють собою технології навчання у контексті громадянської та історичної галузі? 3. Яку роль відіграють технології розвитку критичного мислення у процесі декодування історичних нормативів та виявлення прихованої маніпуляції в медіа текстах. 4. Формування громадянської ідентичності. Приклади.	4
Тема 7. Технологія створення портфоліо з курсу «Я досліджую світ».	1. Які основні функції портфоліо (діагностична, мотиваційна, розвивальна) є ключовими для формування відповідального громадянина? 2. У чому полягає роль вчителя як фасилітатора, а не просто контролера при створенні дитиною власного портфоліо? 3. Як перехід від паперового до цифрового портфоліо допомагає молодшому школяру практично опанувати навички безпечного поведіння в інтернеті та етики створення власного медіаконтенту? 4. Яким чином технологія створення портфоліо	4

	перетворює школяра з пасивного слухача на активного дослідника та творця власного медіаконтенту?»	
Тема 8. Форми організації навчання громадянської та історичної освітньої галузі	1. Яка форма навчання є основною для реалізації змісту громадянської та історичної галузі у школі? 2. Які специфічні типи уроків (наприклад, інтегровані уроки чи уроки-практикуми) використовуються для формування громадянської компетентності учнів? 3. Як інтерактивні та групові форми роботи на уроках допомагають розвивати соціальні навички та вміння конструктивної взаємодії в учнів? Від яких факторів залежить вибір форм організації навчання (матеріально-технічна база, безпекова ситуація, потреби школярів) у цій галузі згідно з сучасними методичними рекомендаціями? 4. Як специфічні форми навчання (наприклад, «урок-інтерв'ю з видатним сучасником») допомагають дитині відчути себе частиною історії «тут і зараз». Як поєднання історії та громадянської освіти в межах однієї форми навчання допомагає дитині зрозуміти зв'язок між минулим її народом та її правами/обов'язками сьогодні.	4
Тема 9. Особливості організації та проведення інтегрованих занять в контексті вивчення громадянської та історичної освітньої галузі	1. У чому полягає специфіка оцінювання результатів навчання на інтегрованому занятті, якщо воно охоплює одночасно розвиток м'яких навичок (soft skills) та засвоєння конкретних знань про безпеку життєдіяльності? 2. Спроектуйте модель інтегрованого дня для 3-го класу на тему «Козацькому роду немає» переводу».	2
Тема 10. Аналіз науково-методичної літератури щодо реалізації громадянської та історичної освітньої галузі	1. Чи містить науково-методична література достатньо відомостей про практичну реалізацію громадянської та історичної освітньої галузі? 2. Чи здійснюється аналіз літератури за критеріями актуальності та відповідності державним стандартам?	2
Разом за змістовим модулем 2		20
Разом		32

IV. Політика оцінювання

Політика освітнього компонента. Оцінювання знань здобувачів освіти з ОК «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» здійснюється на основі результатів поточного і підсумкового контролю навчальних досягнень здобувачів освіти відповідно до [Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки](https://surl.li/wyfekw) <https://surl.li/wyfekw>.

Завдання поточного контролю – перевірка навчальних досягнень здобувачів освіти.

Завдання підсумкового модульного контролю – перевірка розуміння і засвоєння здобувачами освіти програмового матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання засвоєних знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми ОК тощо.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою: 70 балів – поточне оцінювання, 30 балів – підсумкове оцінювання.

Поточний контроль здійснено під час проведення практичних та лабораторних занять і має за мету перевірку рівня підготовленості здобувачів освіти до виконання конкретної роботи. Поточний контроль реалізується в різних формах, зокрема усне опитування, захист проєктів, лабораторних занять, виступи на практичних заняттях, експрес-контроль, перевірка результатів виконання різноманітних індивідуальних науково-дослідних завдань, контроль засвоєння того навчального матеріалу, який заплановано на самостійне опрацювання здобувачем вищої освіти тощо. Максимальна кількість балів за кожен з форм роботи визначено у таблицях 2, 3 силабуса освітнього компонента. Результат самостійної роботи здобувачів освіти оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми. Для отримання допуску до складання іспиту здобувач освіти має відпрацювати практичні або лабораторні роботи до дати іспиту під час основної сесії. Оцінки за відпрацьовані роботи викладач виставляє в електронний журнал успішності поруч або замість «н». У випадку, якщо здобувач освіти отримав менше, ніж 35 балів, він не може бути допущеним до екзамену і повинен бути відрахований за академічну неуспішність.

Під час складання екзамену здобувач може отримати від 0 до 30 балів.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти під час аудиторних (практичних) занять

К-сть балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5	Здобувач/здобувачка освіти засвідчив/-ла осмислене розуміння теоретичних і практичних положень, матеріал висвітлює правильно, чітко, логічно, послідовно. Здобувач/здобувачка освіти вільно оперує науковою термінологією, системно усвідомлює нові для нього/неї факти, поняття, терміни, аргументовано висловлює власну думку, використовуючи основну та додаткову літературу, матеріали вебінарів, тренінгів, досвід учителів початкових класів. Здобувач/здобувачка освіти володіє загальними та спеціальними компетентностями, уміє їх застосовувати в нестандартних педагогічних ситуаціях. Знання, вміння, навички, компетентності здобувача освіти/здобувачки освіти відповідають очікуваним результатам навчання.
4	Здобувач/здобувачка освіти володіє системними знаннями, вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, добре володіє термінологією, опрацював/-ла основну та додаткову рекомендовану літературу, вміє аналізувати, встановлювати суттєві зв'язки між явищами та фактами, наводити власні приклади, робити висновки. Відповідь в цілому логічно обґрунтована, повна, проте наявні окремі несуттєві помилки, неточності. Практичні завдання виконано на достатньому рівні.
3	Здобувач/здобувачка освіти виявляє часткове розуміння основних положень теоретичного матеріалу, нездатний/-а до обґрунтування та аргументації відповіді, недостатньо володіє категорійним апаратом, не використовує додаткову літературу. Практичні завдання виконано, проте наявні помилки, неточності.
2	Здобувач/здобувачка освіти має фрагментарні знання, здатний/-а відтворити меншу частину навчального матеріалу, під час відповіді припускається суттєвих фактичних помилок. Практичні завдання виконано, проте наявна значна кількість помилок і неточностей.
1	Здобувач/здобувачка освіти вибірково відтворює навчальний матеріал, не володіє категорійним апаратом. Виконано окремі практичні завдання зі значною кількістю помилок.
0	Здобувач/здобувачка освіти не володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту теоретичних питань і практичних завдань.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання здобувача освіти у формі обов'язкового складання екзамену.

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач освіти досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають і освітньому компоненту в цілому, і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, які передбачені програмою (силабусом) освітнього компонента. Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, відбувається в семестрі, що передує семестру початку вивчення освітнього компонента, або першого місяця від початку семестру, враховуючи ймовірність непідтвердження здобувачем результатів такого навчання відповідно до [Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки \(https://surl.lu/msojea\)](https://surl.lu/msojea). Для визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті, рекомендовано участь у вебінарах, тренінгах та ін. (за умови наявності документального підтвердження (сертифікат, довідка) на платформах: Prometheus, EdEra, Edway, ITeacher, О.Університет, Всеосвіта, На урок, Дія.Освіта, ГС «Освіторія», Всеукраїнська школа онлайн («Мої курси. Українська мова») та ін.

Здобувачам освіти, які брали участь у роботі конференцій, семінарів, підготовці наукових публікацій, конкурсах студентських наукових робіт, тощо й досягли значних результатів, може бути присуджено додаткові (бонусні) бали, які зараховуються як результати поточного контролю з відповідного ОК:

виступ із доповіддю на секційному засіданні конференції, участь у майстер-класі – 5 балів; проходження вебінарів, тренінгів, воркшопів та інших видів неформальної освіти в межах тематики освітнього компонента – до 5 балів (сертифікат обсягом 30 год і більше – 5 балів, 1 бал за 6 годин/0,2 кредити); підготовка наукової публікації у збірнику тез – 2 бали, у фаховому журналі – 5 балів; призове місце у II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт – 20 балів (10 балів за наукову роботу, 10 балів за додатки до роботи (навчальні посібники, електронні та друковані матеріали).

Порядок присудження додаткових балів затверджено на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти (витяг із протоколу засідання кафедри № 2 від 29.08.2025).

Політика щодо відвідування занять

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані загальні та фахові компетентності, вчасно та якісно виконати завдання.

Відвідування занять є обов'язковим. Якщо здобувач/здобувачка освіти відсутній/-я з поважних причин (хвороба, працевлаштування за фахом, навчання за дуальною формою здобуття освіти, міжнародне стажування, технічна проблема й неможливість приєднатися до дистанційного заняття і т. ін.), він/вона може скласти викладачеві пропущений матеріал у день консультації викладача відповідно до графіка, затвердженого на засіданні кафедри теорії і методики початкової освіти.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом освітнього компонента, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється.

Здобувач освіти може додатково скласти на консультаціях із викладачем ті теми, які він пропустив/-ла протягом семестру (з поважних причин), таким чином покращивши свій результат рівно на ту суму балів, яку було виділено на пропущені теми.

Заборгованість із модуля повинна бути ліквідована здобувачем у позааудиторний час до початку підсумкового контролю з наступного модуля. Кінцевий термін ліквідації

заборгованості з модульного контролю обмежується початком заліково-екзаменаційної сесії.

Повторне складання екзаменів допускається не більше як два рази з кожного освітнього компонента: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету.

Політика щодо академічної доброчесності

Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності відповідно до норм загальнолюдських та європейських цінностей, Конституції України, Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», Цивільного Кодексу України, Статуту Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- посилення на джерела інформації під час виконання мультимедійних презентацій, виконання проєктів, написання тез, виступів тощо;
- надання достовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, методичної) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача освіти є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Списування під час контрольних та самостійних робіт, іспиту заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. У випадку таких фактів – реагування відповідно до [Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки](#)

V. Підсумковий контроль

Питання до екзамену (6 семестр)

1. Предмет і завдання курсу «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі.
2. Принципи відбору і послідовності вивчення навчального матеріалу з громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі.
3. Методологічні основи методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі.
4. Поняття методу навчання у викладанні громадянської та історичної освітньої галузі. Цілісний підхід до методу. Методи і прийоми у структурі методів навчання.
5. Планування та структурування змісту курсу громадянської та історичної освітньої галузі.
6. Особливості змістового забезпечення громадянської та історичної освітньої галузі
7. Основні організаційні форми навчального процесу курсу громадянської та історичної освітньої галузі.
8. Принципи відбору змісту і побудови шкільного курсу «Я досліджую світ».
9. Мета, завдання та види перевірки навчання громадянської та історичної.
10. Інтегрований підхід до навчання громадянської та історичної у початковій школі.
11. Складіть класифікацію рольових ігор, які можна використовувати в освітньому процесі щодо формування громадянської, соціальної та історичної компетентностей молодших школярів.
12. Визначте співвідношення понять «метод навчання» та «навчальна технологія». Розкрийте види інтерактивних методів навчання за характером взаємодії учителя та школярів за допомогою логічних схем.
13. Розробіть розділи вчительського та учнівського портфоліо.

14. Проаналізуйте типові освітні програми щодо реалізації «Громадянської та історичної освітньої галузі», запропонуйте до кожної з змістової лінії варіант навчального проекту.
15. Розробіть пам'ятку для школярів із виконання одного з видів навчального проекту.
16. Назвіть відмінні риси підручників інтегрованого курсу «Я досліджую світ», створених за навчальною програмою «Я досліджую світ» (під керівництвом О. Савченко) та освітньої програми (під керівництвом Р. Шияна) громадянської та історичної освітньої галузі
17. Реалізація індивідуального та диференційованого підходу до вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.
18. Міжпредметні зв'язки на уроках «Я досліджую світ» з дисциплінами початкової школи.
19. Економічне виховання молодших школярів при вивченні громадянської та історичної освітньої галузі.
20. Освітній компонент «Методика навчання громадянської та історичної освітньої галузі» в системі професійної підготовки вчителя початкової школи.
21. Роль інтеграції у підвищенні якості проведення уроків громадянської та історичної освіти.
22. Особливості розвивального навчання. Її розвивальний зміст.
23. Зв'язок методики викладання громадянської та історичної освітньої галузі з іншими науками.
24. Специфіка оцінювання результатів навчання на інтегрованому занятті, якщо воно охоплює одночасно розвиток м'яких навичок (soft skills) та засвоєння конкретних знань про безпеку життєдіяльності?
25. Спроектуйте модель інтегрованого дня для 3-го класу на тему «Козацькому роду немає» переводу».
26. Урок – основна форма навчання для реалізації змісту громадянської та історичної галузі у школі.
27. Які специфічні типи уроків (наприклад, інтегровані уроки чи уроки-практикуми) використовуються для формування громадянської компетентності школярів?
28. Як інтерактивні та групові форми роботи на уроках допомагають розвивати соціальні навички та вміння конструктивної взаємодії у школярів? Від яких факторів залежить вибір форм організації навчання (матеріально-технічна база, безпекова ситуація, потреби школярів) у цій галузі згідно з сучасними методичними рекомендаціями?
29. Схарактеризувати основні функції портфоліо які є ключовими для формування відповідального громадянина
30. Завдання і зміст громадянської та історичної освітньої галузі відповідно до Державного стандарту.
31. Міжпредметні зв'язки громадянської та історичної освітньої галузі з дисциплінами середньої школи.
32. Громадянська та історична освітня галузь у змісті типових освітніх програм початкової школи.
33. Наскрізні освітні лінії у контексті вивчення громадянської та історичної освітньої галузі в початковій школі.
34. Державний стандарт початкової освіти про мету громадянської та історичної освітньої галузі; характеристика громадянської та історичної освітньої лінії.
35. Вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з громадянської та історичної освітньої галузі (Додаток 8,9 Державного стандарту початкової освіти).
36. Базовий навчальний план початкової освіти про місце громадянської та історичної, освітньої галузі в системі загальноосвітньої підготовки молодших школярів (Додаток 12 до Державного стандарту початкової школи).
37. Наскрізні освітні лінії у контексті вивчення громадянської та історичної освітньої

галузі в початковій школі.

38. Використання наочних посібників у процесі застосування словесних методів навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

39. Самостійна робота школярів у процесі вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.

40. Основні типи уроків курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

41. Здійснення міжпредметних зв'язків на уроках «Я досліджую світ»

42. Роль довкілля в естетичному вихованні дітей.

43. Практичні методи навчання при вивченні курсу «Я досліджую світ», їх характеристика.

44. Здійснення народознавчого підходу школярів початкової школи при вивченні курсу «Я досліджую світ».

45. Наочні посібники. Види наочних посібників. Дидактичні вимоги до них. Методика роботи з різними видами наочних посібників.

46. Ігрова діяльність у процесі вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.

47. Концепція Нової української школи, Державний стандарт початкової школи Типові програми для початкової школи про роль дорослого (педагога і батьків) в організації життєдіяльності учнів молодшого і шкільного віку щодо формування у них громадянської компетентності.

48. Проблемне навчання в ході навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

49. Головні умови успішності проблемного навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

50. Диференціація та індивідуалізація завдань на уроках «Я досліджую світ».

51. Мультимедійні та технічні засоби навчання та методика їх використання у процесі вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.

52. Інтегроване навчання в процесі навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

53. Письмова перевірка знань і вмінь школярів на уроках «Я досліджую світ»: види, методика проведення.

54. Методика проведення експериментальної перевірки знань і вмінь учнів на уроках «Я досліджую світ».

55. Інноваційні технології вивчення громадянської та історичної освітньої галузі.

56. Особливості розвивального навчання.

57. Розробіть конспекти інтегрованого уроку «Я досліджую світ» за навчальною програмою «Я досліджую світ» (під керівництвом О.Савченко) та освітньої програми (під керівництвом Р. Шияна).

58. Розробіть конспекти інтегрованого уроку «Я досліджую світ» за навчальною програмою «Я досліджую світ» (під керівництвом О.Савченко) та освітньої програми (під керівництвом Р. Шияна).

59. Розробіть план роботи гуртка, волонтерської та дитячої громадської організації в контексті навчання громадянської та історичної освітньої галузі.

60. Розробіть вправи в контексті навчання громадянської та історичної освітньої галузі для розвитку вміння бачити проблеми.

61. Які ключові цивільні компетентності формуються у 1 класі?

62. Що таке «спільнота» і як пояснити це поняття першокласнику?

63. Місце історичної пропедевтики у початковій школі.

64. Методика вивчення теми «Київська держава» (оглядово).

65. Роль національної символіки у вихованні молодшого школяра.

66. Як пояснити дитині різницю між «хочу» та «треба» (права та обов'язки)?

67. Поняття «родина» та «родовід дерево» як перші історичні джерела.

68. Методика "Ранкового кола" для обговорення цивільних тем.

69. Методика формування поняття «історичний час». Робота зі стрічкою часу.

70. Сімейний альбом та родовід як перші джерела історичних знань.

71. Робота з історичними термінами («минуле», «сучасне», «майбутнє», «століття»).

- 72.Методика використання легенд, казок та міфів як історичного джерела.
73. Використання кіно- та відеоматеріалів на історичну тематику.
- 74.Ознайомлення з видатними постатями України (методика сторітелінгу).
- 75.Методика вивчення теми «Побут та традиції українців у минулому».
- 76.Використання візуальних джерел (світлина, репродукції картин).
- 77.Робота з картою: перші просторові уявлення про територію України.
- 78.Тема «Визначні пам'ятки рідного краю» (методика віртуальних подорожей).
- 79.Методика «Усна історія»: інтерв'ю з бабусею/дідусем.
- 80.Поняття «історична подія»: як виділити головне для дитини.
- 81.Використання художньої літератури на уроках історії в початковій школі.
- 82.Методика вивчення календарних свят України (державних та народних).
- 83.Порівняльний аналіз минулого і сьогодення (метод «тоді і зараз»).
84. Роль музеїв та архівів у навчанні історії молодших школярів.
- 85.Методика викладання теми «Козацтво» у 4 класі.
- 86.Тема «Винаходи, що змінили світ» у шкільному курсі.
- 87.Як говорити з дітьми про трагічні сторінки історії (Голодомор, війни).
- 88.Робота з контурною картою: методика перших позначень.
- 89.Використання ігор-реконструкцій на уроках історії.
- 90.Формування поняття «пам'ятник» та культура вшанування пам'яті.

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітнього компонента

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

УІІ. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основні джерела:

- 1.Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Офіційний вісник України. 2010. № 72/1. Ст.2598.
- 2.Закон України «Про громадські об'єднання». *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №1.
- 3.Міжнародний пакт про громадянські права: позиція держави та погляд громадянського суспільства [Текст]. Київ : Істина, 2007. 240с.
- 4.Громадянське суспільство України : сучасний стан і перспективи впровадження європейських стандартів взаємодії з державою : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 12 грудня 2013 р., Київ / Упоряд.: В.М. Яблонський, О.А. Корнієвський, П.Ф. Вознюк. Київ : НІСД, 2014. 192с.

5. Держава і громадянське суспільство в Україні: пошук концепції співпраці [Текст]: аналітична доповідь / За ред. О.М. Майбороди. Київ : ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН Укр., 2013. 376 с.
6. Держава, влада та громадянське суспільство у документах політичних партій України (кінець 1980-х - перша половина 2011 рр.) [Текст] / Упорядн.: Т.А. Бевз, Д.В. Веденєєв, 7. Гай-Нижник та ін.; Керівник проекту М.С. Кармазіна. Київ : Ін-т політичних і етнонаціональних дослідж. ім. І.Ф. Кураса, 2011. 808 с.
8. Грик М. А. Щодо співвідношення категорій "громадянське суспільство" та «громадськість» у державному управлінні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 21. С. 98—101.
9. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика. *Право України*. 2013. № 9. С. 270—288.
10. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. *Право України*. 2014. № 4. С. 9—16.
11. Корнієвський О.А. Громадянське суспільство в Україні: основні етапи інституціоналізації. *Стратегічні пріоритети*. 2012. № 4 (25). С. 68—73.
12. Ковальчук В. Громадянське суспільство та його правосвідомість як основа формування легітимної влади. *Право України*. 2014. № 4. С. 91—98.
13. Медведчук В. Громадянське суспільство як фундаментальна основа демократичного розвитку України. *Право України*. 2014. № 4. С. 26—35.
14. Остапйовська І. І., Рославець Р. М. Формування національної ідентичності молодших школярів у контексті інтеграції вивчення математичної, соціальної і здоров'язберезувальної, громадянської та історичної освітніх галузей. Наукові записки. *Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький: Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2025. Вип. 219. С. 516—522.
15. Пріма Д.А., Рославець Р.М., Махновець В.Г. Право-виховні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя. *Суспільство та національні інтереси журнал*. 2024. № 4(12) 2025. С. 321-330.
16. Пріма Р.М., Рославець Р.М. Національно-патріотичне виховання: сучасні пріоритети осмислення феномену. «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина») Випуск № 7(53) 2025. С. С.792-801
17. Стеценко С. Громадянське суспільство та соціальна держава: проблеми взаємодії. *Право України*. 2014. № 4. С. 71—80.
18. Чувардинський О. Громадянське суспільство в Україні: історичні корені. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1. С. 158—164
19. Ярмиш О. Громадянське суспільство і злочинність. *Право України*. 2014. № 4. С. 134—140.

Інформаційні ресурси:

Офіційні сайти державних органів: www.rada.gov.ua/laws/ - офіційний сайт Верховної Ради України <http://nsj.gov.ua/ua/about/regulations/> - сайт Національної школи України <https://www.kmu.gov.ua/ua/npasearch> - сайт Кабінету Міністрів України <https://www.president.gov.ua/documents/all> - сайт офіційного представництва президента України

Електронні бібліотеки:

<http://www.nbuv.gov.ua> - Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського.